

ТЕРМІНОЗНАВСТВО. ЛЕКСИКОГРАФІЯ. СОЦІОЛІНГВІСТИКА

УДК 81'33:[811.111+811.112.3]

В. А. Борисов

АБРЕВІАТУРИ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ ОСВІТИ: ОСНОВНІ ТИПИ, СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ФУНКЦІОНУВАННЯ (на матеріалі англійської та французької мов)

У статті йдеться про абревіатури в терміносистемі освіти на матеріалі англійської та французької мов. Визначено основні типи абревіатур – термінів освіти, проаналізовано їхні структурні характеристики, особливості функціонування. В освітньому дискурсі абревіатури вступають у повноправні лексико-семантичні відношення з іншими словами, відповідно до чого вони отримують повноцінне граматичне оформлення. Абревіатури англійської та французької мов, що функціонують у відповідних національних терміносистемах освіти, є складним, поліаспектним явищем, яке стрімко розвивається й змінюється, здійснюючи помітний вплив на мовну систему.

Ключові слова: термін, терміносистема, освітній дискурс, абревіатура, мовна система.

Borysov V. Abbreviations in the Terminological System of Education: Main Types, Structural Characteristics, Functioning (Based on English and French). *At the present stage, the main function of abbreviations is to save space and time, which is evidenced by their active usage in everyday and professional communication. The aim of this article is to study the formation and functioning of abbreviations in the terminology of the education system in modern English and modern French, to determine their main types, analysis of the content aspect. In the process of studying terms-abbreviations of the education system, several main types were singled out: initial abbreviations (letter or sound), compound abbreviations, compound words of different types. Using the traditional classification based on the type of abbreviation pronunciation, the terms of education can be divided into three main groups: alphabetisms – those that are pronounced alphabetically, acronyms – those that are pronounced as ordinary words, abbreviations of mixed type. In the process of analyzing the material, it was found that the use of initial letter abbreviations or initialisms dominates in official educational texts. Abbreviations that include letters from structural parts of speech of complete complex construction are not often found in the terminology of education, conjunctions and articles in abbreviations are*

rarely used, their role is not significant, therefore their absence does not complicate the interpretation of the abbreviation.

Clearly organized and well-developed hyper-hyponymic relations are observed in the system of terms-abbreviations of the education system. In educational discourse, as in any other professional communication, abbreviations have lexical-semantic relations with other words. The semantics of abbreviations reflect various aspects of modern education system: professions, positions; qualification documents, legislative acts; management and administration, councils, committees; scientific, educational, methodological organizations; phenomena, realities, features, strategies, projects.

According to the results of the study, abbreviations of the terminology of education in modern English and modern French are a complex, multifaceted phenomenon that is rapidly developing and changing, having a significant impact on the language system.

Key words: *term, terminological system, educational discourse, abbreviation, language system.*

Вступ

Під впливом динамічних соціальних й економічних процесів, що відбуваються в сучасному світі, словниковий склад мови перебуває в стані постійних змін. Скорочені форми слів уживалися ще з античних часів, а з VII ст. набули значного поширення як у фаховій, так і в повсякденній комунікації. Багато з них запозичені сучасними європейськими мовами з латини, але переліки аббревіатур трапляються ще в старовинних грецьких граматиках, папірусах, написах на монетах. Систему скорочення слів використовували давні греки, а вже потім і римляни для позначення звичайних понять, часто вживаних слів і висловів на носії текстової інформації з метою економії місця та швидкого написання. Існує припущення, що спочатку виникли усічені слова, потім аббревіатури від одного слова, пізніше – аббревіатури від словосполучень (Шаповалова, 2004). Появу ж самого терміна “аббревіатура” (лат. *brevis* – короткий, скорочений) пов’язують з епохою середньовіччя, коли це явище вже стало достатньо поширеним (Lévy-Bruhl, 1938).

З початку XX ст. аббревіація отримала надзвичайно широке розповсюдження в багатьох європейських мовах, особливо під час Першої світової війни. Цей процес відбувався під значним впливом преси й військових комюніке (Микульчик, 2005). Аббревіатури й скорочені слова активували увагу лінгвістів у XXI ст. (К. Городенська (2014), Ф. Кюзен-Берш (1992), Р. Микульчик (2005), О. Тихонова (2013), Л. Черноватий (2020), О. Шаповалова (2004)), тож очевидно стала

потреба в дослідженні цього явища, що стрімко охоплювало мови різних країн, та систематизації отриманих результатів.

У теорії аббревіації існує декілька різних напрямів, пов'язаних зі значенням, термінологічним апаратом, граматичними характеристиками, особливостями написання та вимови скорочень. Іноді погляди дослідників бувають прямо протилежними, а для визначення й опису скорочень застосовують різні терміни й класифікації.

На сучасному етапі основною функцією аббревіатур, як і раніше, є економія місця і часу, що підтверджується їх активним використанням, зокрема й у галузевих текстах. Аббревіація є специфічною рисою лексики сучасної освіти, науки, медіа, медичної та комерційної сфери, будівництва, технічної та військової галузі.

Метою поданої статті є вивчення й опис наявних типів аббревіатур – термінів освіти в сучасній англійській та французькій мовах, визначення їхніх структурних характеристик, а також функціонування відповідно до формально-змістових особливостей. Поставлена мета передбачає розв'язання низки завдань, зокрема: 1) визначення поняття аббревіатури в сучасному мовознавстві; виокремлення основних типів термінів-скорочень системи освіти за структурними характеристиками, вимовою, написанням; визначення лексико-семантичних властивостей аналізованих термінів та особливостей їхнього функціонування у фаховій комунікації.

Методи дослідження

У реалізації поставлених у статті дослідницької мети й завдань задіяні загальнонаукові методи: *спостереження* (фіксація й наукова рецепція аббревіатур у терміносистемі освіти); *індукція* і *дедукція* як вектори мисленневих операцій від загального до часткового (від умовиводів до здійснюваних спостережень) та від часткового до загального (від виявлених типів і структурних моделей аббревіатур до узагальнень їхніх характеристик); також *аналіз* і *синтез*. Серед власне лінгвістичних методів основними є *метод структурно-семантичного аналізу* (для структурно-семантичної класифікації аббревіатур); *метод типологічного аналізу* (для типологізації термінів-аббревіатур за відповідними критеріями); *описовий метод* (для загального аналізу, систематизації, інвентаризації термінів-аббревіатур); *метод суцільної вибірки* мовного матеріалу.

Виклад основного матеріалу

У мові поширений лексичний тип скорочень, зокрема такі, коли від словосполучення утворюється нова лексична одиниця – складноскорочене ініціальне слово. Дослідники аббревіатур доходять висновку, що надмірне поширення скорочених найменувань саме в офіційних текстах не завжди пов'язане з економією часу й місця, оскільки скорочену форму терміна вживають навіть тоді, коли користувачам невідома первинна, вихідна синтагма. Часто в таких ситуаціях аббревіатуру сприймають не як вторинну форму, тобто результат аббревіації, а як нову самостійну назву, первинна мотивація якої не зафіксована в лінгвістичній свідомості реципієнта (Cusin-Berche, 1992). У 2009-2010 роках у дослідженнях процесів економії в мові та мовленні лінгвісти з'ясували, що, наприклад, студенти-франкофони часто використовують аббревіатури та акроніми, зміст яких вони чудово розуміють, але не в змозі розкласти їх на компоненти або дати їм визначення (Adegboke, 2011: 32). Попри таке, певною мірою автономне існування аббревіатур, семантика повної назви та аббревіатури переважно збігається повністю, зміщень чи додаткових значень у змісті не спостерігається.

У процесі дослідження термінів-скорочень системи освіти було виявлено декілька основних типів:

1) ініціальні скорочення (літерні або звукові): *AIS – Adaptation et integration scolaire* (франц.); *CAF – Common Assessment Framework* (англ.);

2) складові скорочення: *Bac pro – Baccalauréat professionnel* (франц.); *DeSoCo – Definition and selection of competencies* (англ.);

3) складноскорочені слова різних типів: *Fongecif – Fonds de gestion du congé individuel de formation* (франц.); *Estyn – Her Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales* (англ.).

Послугуючись традиційною класифікацією за типом вимови аббревіатури (Білодід, 1973), терміни освіти можемо поділити на три основні групи: алфавітизми – ті, що вимовляються за алфавітними назвами літер (*GPDS – groupe de prévention du décrochage scolaire* (франц.), *FDS – Foundation special school* (англ.)); акроніми – ті, що вимовляються, як звичайні слова (*CIEP – Centre national d'études pédagogiques* (франц.), *TESOL – Teaching English to Speakers of Other Languages* (англ.)); аббревіатури змішаного типу (літерно-складового) (*Capa-SH – Certificat d'aptitude professionnelle pour les aides spécialisées, les*

enseignement adaptés et de la scolarisation des élèves en situation de handicap (франц.), *DipAD – Diploma in Art & Design (designated as equivalent to an honours degree and abolished in 1973)* (англ.).

У процесі аналізу обраного термінологічного матеріалу було з'ясовано, що в офіційних освітніх текстах домінує вживання ініціальних літерних абревіатур або ініціалізмів. У французькій терміносистемі освіти була виявлена певна кількість особливих підтипів абревіатур: ініціально-складові абревіатури, абревіатури індивідуальної форми. У процесі утворення таких термінів використовують різні механізми словоскорочення, вони часто не відповідають загальноновживаним схемам і важче підлягають смислового декодуванню, наприклад: *A2ERNE – accessibilité et adaptabilité des ressources numériques pour l'Ecole*; *C2I – Certificat informatique et internet*; *C2i2e – Certificat informatique et internet de niveau 2 enseignant*; *CE1 – Cours élémentaire première année*; *CLES2 – Certificat de compétences en langue de l'enseignement supérieur (du niveau B2 européen)*; *UPE2A – unité pédagogique pour élèves allophones arrivants* (франц.); *A level – Advanced level GCSE examination*; *ASPECT – Association of Professionals in Education and Children's Trusts*; *CfBT – Centre for British Teachers – an independent charitable trust which is acts as an education consultancy*; *E2L – English as a Second Language* (англ.).

У процесі складання структурної класифікації абревіатур терміносистеми освіти за допомогою методу суцільної вибірки було встановлено, що скорочення з трьох початкових прописних літер функціонують найчастіше, менш частотними за кількістю вживання є абревіатури із 4 початкових літер, рідше вживаються абревіатури з 2, 5, 6, 7 літер, а також абревіатури мішаного типу. Найменш поширеними є абревіатури з 1 літери (*D – Décret*) та з 8 літер (*DRONISEP – Délégation régionale de l'office national d'information sur les enseignements et les professions*).

Найчастіше кількість літер відповідає кількості компонентів (самостійних слів) складеного терміна, але іноді спостерігаємо існування варіантів: *Adapt – Association pour le développement d'auxiliaires pédagogiques et de technologies* (або *technologiques*) *d'enseignement*. У цьому акронімі не задіяний останній компонент розгорнутої конструкції. В акронімі *Apel* менше літер, ніж у базовому терміні *Association des parents d'élèves de l'enseignement libre*, як і в абревіатурі *CCMMEP – Comité*

consultatif ministériel des maîtres de l'enseignement privé sous contrat. В аббревіатурі ERASMUS – *European Action Scheme for the Mobility of University Students* – на одну літеру більше, ніж у вихідному базовому терміні.

Абревіатури, що містять літери зі службових слів повної складеної конструкції, не часто трапляються в терміносистемі освіти; сполучники та артиклі в аббревіатурах використовують спорадично, а оскільки їхня роль не є вагомою, то й відсутність не ускладнює розшифровку аббревіатури. Інша ситуація з прийменниками, адже вони мають вагомніше значення, а їхнє опущення може ускладнити смислову рецепцію аббревіатури. Тому прийменники частіше за інші службові частини мови зберігаються в аббревіатурах, наприклад: AAHC – *attaché d'administration hors classe*; ANLCI – *Agence nationale de lutte contre l'illettrisme* (франц.); USDOE – *U.S. Dept. of Education* (англ.).

В освітньому дискурсі, як і в будь-якій фаховій комунікації, аббревіатури мають повноправні лексико-семантичні відношення з іншими словами, відповідно до чого вони отримують повноцінне граматичне оформлення. Зокрема, виявлені скорочення можуть мати статус іменників та вживатися з артиклем, рід якого залежить від головного іменника у вихідній конструкції, напр.: *Les orientations stratégiques qui ont précédemment guidé les programmes du BIE (Bureau international d'éducation) seront encore affinées en 2010. ... la COP (Communauté de pratique dans le domaine du développement curriculaire) concentrera ses activités sur l'appui au changement curriculaire ... Des mesures seront en outre prises pour étendre graduellement le BEAP (Programme pour l'éducation de base en Afrique) à de nouveaux pays*. При цьому спостерігаємо різні форми написання однієї аббревіатури: з початкових великих літер: *L'ensemble des CROUS constitue un réseau avec un centre national à sa tête, le CNOUS* або з першої великої та інших маленьких початкових літер: *Le Cnous expertise les expériences et les projets et encourage la circulation des meilleurs dispositifs ou idées*.

Виникають певні труднощі, пов'язані з використанням запозичених скорочень, оскільки у французькій мові багато запозичених аббревіатур з англійської мови: ACER – *Australian Council for Educational Research*; ECTS – *European Credits Transfer System*; PISA – *Programme for International Student Assessment*. Іноді виникає проблема щодо їхньої вимови: по-англійськи з огляду на те, що вони не є достатньо асимільованими, чи за правилами французької мови, оскільки вони вже асимілювалися.

У семантиці аббревіатур відображені різноманітні аспекти сучасної системи освіти:

– професії, посади: ACU – *Agent Comptable d'Université*; DAET – *Dé-légué académique à l'enseignement technique*; IPR – *inspecteur pédagogique régional*; RFO – *Responsable de formation* (франц.); HO – *Hearing Officer*; HQT – *Highly Qualified Teachers*; NBCT – *National Board Certified Teacher* (англ.);

– кваліфікаційні документи, законодавчі акти: BEP – *Brevet d'études professionnelles*; CAFIMF – *Certificat d'aptitude aux fonctions d'ins-tituteur maître-formateur*; LOLF – *la loi organique relative aux lois de fi-nances* (франц.); CRT – *Criterion Referenced Test*; APA – *Administrative Procedures Act*; EHA – *Education for the Handicapped Act* (англ.);

– управління та адміністрація, ради, комітети: BIE – *Bureau in-ternational d'éducation*; ASU – *Administration scolaire et universitaire*; ONICEP – *Office national d'information sur les enseignement et les profes-sions*; CNAECEP – *Conseil national des associations éducatives complémen-taires de l'enseignement public* (франц.); CASE – *Council of Administrators of Special Education*; DOE – *Department of Education (State)*; NCATE – *Na-tional Council for Teacher Education*; SBE – *State Board of Education* (англ.);

– наукові, освітні, методичні організації: CLDP – *Centre local de documentation pédagogique*; EPLE – *Etablissement public local d'enseigne-ment* (франц.); NAEA – *National Art Education Association*; SLC – *Small Learning Community* (англ.);

– явища, реалії, особливості, стратегії, проекти: ACM – *accueils collectifs de mineurs*; PDPM – *plans départementaux de protection des mi-neurs*; EPT – *éducation pour tous*; VS – *vie scolaire* (франц.); ABA – *Applied Behavioral Analysis*; CBA – *Curriculum-Based Assessment*; CSR – *Class Size Reduction*; ESS – *Early Success Screening* (англ.).

У системі термінів-аббревіатур системи освіти спостерігаємо чітко організовані, розвинені та розгалужені гіперо-гіпонімічні від-ношення: Conseil – CA (*Conseil d'administration*) – CASU (*Conseil d'admi-nistration scolaire et universitaire*); Heure – H/E (*rapport heure/élève*) – HS (*heure supplémentaire*) – HSA (*heure supplémentaire-année*) – HSE (*heure supplémentaire effectif*) (франц.); Council – CASE (*Council of Administra-tors of Special Education*) – CEC (*Council for Exceptional Children*); Stu-dent – SIS (*Student Information System*) – SAGE (*Student Achievement Gap Elimination*) – SAP (*Student Assistance Program*) (англ.).

Акроніми не тільки легше інтегруються в мову, ніж аббревіатури, вони також більш пристосовані для подальшого словотворення. Наприклад, французький акронім *CAPES* або *Capes* (*Certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré*) дав новий іменник *capésien*, що позначає людину, яка має відповідний сертифікат. Під час утворення нових слів від акронімів використовують ті ж самі засоби мови, що й у процесі звичайного словотворення.

Висновки

Отже, як засвідчують результати проведеного дослідження, аббревіатури англійської та французької мов у терміносистемі освіти є складним, поліаспектним явищем, що має помітну динаміку розвитку, а також здійснює помітний вплив на ці мовні системи. Багато питань, пов'язаних із дослідженням процесів і механізмів скорочення термінів, типів аббревіатур та акронімів, їхнього функціонування в мові, залишається невирішеними або недостатньо вивченими, тому вважаємо подальші наукові розвідки в цій царині актуальними й перспективними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білодід, І. К. (Ред.) (1973). *Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія*. Київ: Наук. думка.
2. Городенська, К. (2014). *Українське слово у вимірах сьогодення*. Київ: КММ, 2014.
3. Микульчик, Р. (2005). Сучасні українські аббревіатури: перспективи і стан дослідження. *Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка*. Серія «Проблеми української термінології», 538, 12–15.
4. Тихонова, О. Ф. (2013). Адаптація і функціонування аббревіатур-англіцизмів у сучасних китайських і українських засобах масової інформації. (Автореф. дис. ... канд. філол. наук). Донецьк: ДНУ.
5. Черноватий, Л. М., & Ковальчук, Н. М. (2020). Тематична класифікація англомовних аббревіатур назв організацій у сфері навчання мов. *Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна*. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов», 91, 198–204.
6. Шаповалова, А. П. (2004). Опыт построения общей теории аббревиации (на материале французских сокращенных лексических единиц). (Дис. ... докт. филол. наук). Нальчик: Кабардино-Балк. гос. ун-т им. Х. М. Бербекова.
7. Adegboku, D. (2011). De l'économie en langue ou dans le langage: une linguistique "des temps qui pressent". *Synergies Afrique Centrale et de l'Ouest*, 4, 25–37.
8. Cusin-Berche, F. (1992). L'abréviation dans le discours d'entreprise: l'ésotérisme des sigles. *Linx*, 27, *Les Français Professionnels*, 121–148.
9. Lévy-Bruhl, L. (1938). *L'expérience mystique et les symboles chez les primitifs*. Paris: Alcan.

REFERENCES

1. Bilodid, I. K. (Ed.). (1973). *Suchasna ukrainska literaturna mova. Leksyka i frazeolohiia* [Modern Ukrainian Language. Lexis and Phraseology]. Kyiv: [in Ukrainian].
2. Horodenska, K. (2014). *Ukrainske slovo u vymirakh sohodennia* [Ukrainian Word in Modern Dimensions]. Kyiv: KMM [in Ukrainian].
3. Mykulchyk, R. (2005). Suchasni

ukrainski abreviatury: perspektyvy i stan doslidzhennia [Modern Ukrainian Abbreviations: Perspectives and State of Research]. *Visn. Nats. un-tu «Lvivska politekhnika»*. Seriiia «Problemy ukrainskoi terminolohii» – *Bulletin of National Lviv Polytechnic University*. Problems of Ukrainian Terminology Series, 538, 12–15 [in Ukrainian]. 4. **Tykhonova, O. F.** (2013). Adaptatsiia i funktsionuvannia abreviatur-anhlitsyzmiv u suchasnykh kytaiskyykh i ukrain-skykh zasobakh masovoi informatsii [Adaptation and Functioning of English Abbreviations in Modern Chinese and Ukrainian Media.]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Donetsk: DNU [in Ukrainian]. 5. **Chernovaty, L. M.**, & Kovalchuk, N. M. Tematychna klasyfikatsiia anhlomovnykh abreviatur nazv orhanizatsii u sferi navchannia mov [Thematic Classification of English Abbreviations for Language Teaching Organizations]. *Visn. Khark. nats. un-tu imeni V. N. Karazina*. Seriiia: Romano-hermanska filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov – *Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Series: Roman and German Philology. Methods of Foreign Language Teaching, 91, 145–149 [in Ukrainian]. 6. **Shapovalova, A. P.** (2004). Opyt postroeniya obshchey teorii abbreviatsii (na materiale frantsuzskikh sokrashchionnykh leksicheskikh edinits [Experience in Building a General Theory of Abbreviation (on the Material of French Abbreviated Lexical Units)]. *Doctor's thesis*. Nalchik: Kabardino-Balk. gos. un-t im. X. M. Berbekova [in Russian]. 7. **Adegbo-ku, D.** (2011). De l'économie en langue ou dans le langage: une linguistique "des temps qui pressent" [Economy in Language: Linguistics "of Urgent Times"]. *Synergies Afrique Centrale et de l'Ouest – Central and West Africa Synergies*, 4, 25–37 [in French]. 8. **Cusin-Berche, F.** (1992). L'abréviation dans le discours d'entreprise: l'esotérisme des sigles [Abbreviation in Corporate Discourse: Esotericism of Acronyms]. *Linx*, 27, *Les Français Professionnels*, 121–148 [in French]. 9. **Lévy-Bruhl, L.** (1938). *L'expérience mystique et les symboles chez les primitifs* [Mystical Experience and Symbols among Primitive]. Paris: Alcan [in French].

Борисов Володимир Андрійович – кандидат філологічних наук, доцент, проректор з навчально-наукової роботи, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; вул. Алчевських, 29, м. Харків, 61002, Україна.

Тел.: +38050-620-66-45

E-mail: borisovl@icloud.com

<http://orcid.org/0000-0000-6185-5649>

Borysov Volodymyr Andriiovych – Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Docent, Vice-Rector for Academic and Scientific Work, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2 Alchevskykh St., Kharkiv, 61002, Ukraine.

Надійшла до редакції 23 травня 2022 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Борисов В. А. Абревіатури в терміносистемі освіти: основні типи, структурні характеристики, функціонування (на матеріалі англійської та французької мов). *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. Вип. 56. С. 3–11. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.56.01>

APA: Борисов, В. А. (2022). Абревіатури в терміносистемі освіти: основні типи, структурні характеристики, функціонування (на матеріалі англійської та французької мов). *Лінгвістичні дослідження*, 56, 3–11. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.56.01>